

COVID-19 контекстіне байланысты оқу орындарында денсаулық сақтау шараларын енгізуге қатысты ұсыныстар

14 қыркүйек 2020 ж.

Кіріспе

Әлемдегі барлық мемлекеттер COVID-19¹ тудыратын SARS-CoV-2 вирусының таралуын болдырмау мақсатында халықтың денсаулығын қорғау бойынша бірқатар шаралар мен әлеуметтік шараларды (ХДҚӘш) қабылдауда, олардың ішінде мектептерді жабу шарасы да бар. Осы Қосымшада мектептердің жұмыс істеуіне қатысты ұсынымдар, яғни ашуды, жабуды және қайта ашуды қоса алғанда, сондай-ақ оқушылар мен қызметкерлердің COVID-19 жұқтыру қаупін барынша азайту үшін қажетті шаралар келтіріледі. Осы қосымша 18 жасқа дейінгі балаларға арналған білім беру мекемелерінде қолданылады және тек мектептерге ғана емес, сонымен қатар мектептен тыс іс-шаралар сияқты белгілі бір мектеп жағдайларына бейімделетін жалпы қағидаттар мен негізгі ұсыныстарды қамтиды.

Осы қосымша Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының 2020 жылғы 10-мамырда жариялаған «COVID-19 контекстіне байланысты оқу орындарында денсаулық сақтау шараларын енгізуге қатысты ұсыныстар» деген құжаттың орнына жүре алады.² Бұл құжат осы уақытша басшылыққа алынатын нұсқаулықты әзірлеу үшін білім беру мекемелері бойынша соңғы нақты деректерді бірлесіп зерттеген – Техникалық консультативтік топ (ТКТ) пен COVID-19 сарапшыларының, сондай-ақ ДДСҰ, ЮНИСЕФ, ЮНЕСКО сарапшыларының қатысуымен дайындалды. Бұл нұсқаулықта теңдік, ресурстардың салдары және оның жүзеге асырылу мәселелері қарастырылады. Осы құжатқа енгізілген негізгі өзгеріс – мектеп жұмысын ұйымдастыру барысында COVID-19 контекстіндегі инфекцияның ұлттық деңгейден төмен әкімшілік деңгейлерде берілу дәрежесі мен қарқындылығын ескере отырып тәуекелдерді бағалауға негізделген. Бұдан басқа, өзгерістерде физикалық қашықтықты сақтаумен қатар, мектептерде бетпердені (маска) қолдану жағдайларындағы жас ерекшеліктеріне сәйкес аспектілер де ескерілген, сондай-ақ SARS-COV-2-нің білім беру мекемелеріне енуіне және таралуына жол бермеу мақсатындағы кешенді, көп деңгейлі шаралар да қамтылған.

Осы Қосымшада COVID-19 пандемиясы кезінде мектеп жұмысын барынша қауіпсіз ұйымдастыру туралы шешім қабылдаушылар мен оқытушыларға ұсынымдар беріледі. Барлық ұсыныстар мен шешімдердің басында балалардың жалпы жағдайын, денсаулығы мен қауіпсіздігін қамтамасыз ете отырып, балаларға үзіліссіз білім беру мәселесі тұруы тиіс. Қабылданған барлық шешімдердің де балаларға, олардың ата-аналары немесе қамқоршыларына, мұғалімдерге және басқа да қызметкерлерге, жалпы алғанда қоғам мен көпшілік үшін маңызды әсері бар.³

Оқырмандар да COVID-19 байланысты эпидемиологиялық жағдайдың өзгеруі барысы мен жағдайдың қайта туындау қаупін бір уақытта басқару шаралары туралы ДДСҰ басып шығарған ХДҚӘш бейімдеу бойынша нұсқаулықты оқып-зерттеуге қызығушылық туындауы мүмкін.³

Негізгі қағидаттар (принциптер)

Мектептер жағдайында SARS-CoV-2 енуінің алдын алу және азайту бойынша білім беру мекемелерімен байланысты қоғамдық денсаулық сақтау шараларына қатысты ұсынымдардың негізінде жатқан қағидаттар:

- Балаларға білім беру барысында қауіпсіздікті, дұрыс және тиісті білім беруді, әлеуметтік оқыту және даму процесінің үздіксіздігін қамтамасыз ету;

COVID-19 контекстіне байланысты мектепте қоғамдық денсаулық сақтау шараларын енгізуге қатысты ұсыныстарға қосымша

- Мектептер мен мектептегі ортада, балалар мен оқытушылар және басқа да мектептегі қызметкерлер арасында SARS-CoV-2 таралуы қаупін барынша төмендету;
- Мектептердің SARS-CoV-2 қоғамда таралуында катализатор болмайтынына кепілдік беру;
- ХДҚӘш бойынша жоспарланған мектеп шараларын қоғамдастық деңгейінде жүзеге асырылатын кеңейтілген шаралар қатарына қосуды қамтамасыз ету, сондай-ақ оларды жүзеге асыруға қолдау көрсету.

Мектептердің жұмыс істеуі туралы шешім қабылдау кезіндегі ұсынымдар

Қоғамдық денсаулық сақтау ұйымының көзқарасы тұрғысынан алғанда, мектептерді жабу немесе қайта ашу туралы шешім қабылдаған кезде, COVID-19 байланысты жергілікті эпидемиологиялық жағдайды және білім беру ұйымдарының қауіпсіз жұмыс істеуін қамтамасыз ету үшін өз жүйесін бейімдеу қабілетін ескере отырып, қауіптерді бағалауға негізделген тәсілді басшылыққа алу керек. Сонымен қатар, мектептердің жабылуы жағдайының білім деңгейіне тигізетін әсер-ықпалын, балалардың теңдігі, жалпы денсаулық жағдайы және әл-ауқатын, сондай-ақ мектептен тыс жүзеге асырылатын халықтың денсаулығын қорғау бойынша бірқатар басқа шараларды да жүзеге асыруын ескере отыру жөн. Мектептерді жабу, ішінара жабу немесе қайта ашу туралы шешімдер жергілікті әкімшілік деңгейде SARS-CoV-2 жергілікті деңгейде таралуы және жергілікті қауіп-қатерді бағалауды, сондай-ақ оқу орындарының ашылуы қоғамға инфекцияның таралуын қаншалықты арттыра алатындығын ескере отырып қабылдануы керек. Оқу орындарын жабу туралы мәселені басқа балама шаралар болмаған кезде ғана қарастыру керек.

Қолда бар ең сенімді мәліметтерге сүйене отырып COVID-19 инфекциясының балалар денсаулығына тікелей тигізетін зардабы шектеулі деген пікір түюге болады, себебі балалардың науқастануы бүкіл әлемде тіркелген жағдайлардың шамамен 8,5%-ын құрайды және өлім-жітім өте аз ("Балалар мен мектептердегі COVID-19 жайлы зерттеу" бөлімін қараңыз). Керісінше, мектептердің жабылуы балалардың денсаулығына, білімі мен дамуына, отбасылық кірістерге және жалпы экономикаға теріс әсер етеді. Ұлттық және жергілікті билік органдары білім берудің үздіксіздігіне басымдық беріп, білім беру мекемелерінде қайталанатын жағдайларды алдын алуға және SARS-CoV-2-нің одан әрі таралуына, сондай-ақ инфекцияның кең қоғамдастықта таралуын болдырмауға бағытталған кешенді көп деңгейлі шараларға (2-кестені қараңыз) инвестиция салуы керек.

SARS-CoV-2 берілуі (таралуы)

2 SARS-CoV-2 таралуы қарқындылығын жеке әкімшілік-эпидемиологиялық бірлік (аудан немесе ауданаралық) шегінде төмендегідей тәсілде жіктеуге болады:

- **Тіркелген жағдайлардың болмауы:** Жергілікті ауру жағдайлары анықталмаған аудан (кешенді эпидемиологиялық қадағалауы бар ауданда жергілікті аурудың зертханалық расталған жағдайлары жоқ).⁴
- **Кесдейсоқ жағдайлар:** бір немесе бірнеше әкелінген немесе жергілікті жағдайлар байқалатын аймақ. Бұл жағдайда барлық мектептер ашық болады (немесе егер халықтың денсаулығын сақтау шараларын жүзеге асыру арқылы бұрын кең таралған инфекцияны тиісті бақылау қамтамасыз етілсе, қайта ашылады).
- **Топтық жағдайлар:** Орын алған уақыты, шектеулі географиялық орналасуы және/немесе жалпы әсері бойынша топтастырылған жағдайлар тіркелген аудан. Бұл жағдайда көптеген мектептер COVID-19 алдын-алу және бақылау шараларын қолдана отырып, ашық қалады. Билік жағдайлар топтары санының көбеюі байқалатын аудандарда ХДҚӘш бойынша неғұрлым кең шараларды жүзеге асыру аясында мектептерді жабу туралы мәселені қарауы мүмкін.
- **Инфекцияның халық арасында таралуы:** жергілікті жерде инфекцияның көбірек таралуы байқалатын аудан, ол факторларды, соның ішінде мыналарды бағалау арқылы анықталады: инфекцияның таралу тізбегіне байланысты емес жағдайлардың көп болуы, зертханалық эпидқадағалауға шолу жасау нәтижесінде және бірнеше аудандарда бір-бірімен байланысы жоқ орын алған ауыру жағдайлары санының көп болуы. Берілу тенденциялары мен қарқындылығына байланысты жергілікті билік қауіп-қатерді бағалауға негізделген шараларды жүзеге асыра отырып мектептердің жұмыс істеуіне рұқсат беру мәселесін, сондай-ақ бүкіл қауымдастық масштабындағы ХДҚӘш-дың басқа әдістерін, соның ішінде мектептерді жабуды, әсіресе COVID-19 жағдайлары өсіп келе жатқан аудандарда, COVID науқастарын ауруханаға жатқызу жиілігін және COVID-19-дан қайтыс болғандардың санын қарастыруы мүмкін; ашық тұрған мектептер COVID-19-дың алдын-алу және бақылау жөніндегі нұсқаулықтарды қатаң ұстануы керек (1-кестені қараңыз).

1 кесте: SARS-CoV-2 берілу деңгейі мәртебесі және мектептердің жұмыс істеуі туралы шешім қабылдау кезіндегі ұсыныстар.

Аудан/ауданаралық деңгейде берілу деңгейі	Жалпы ұсынымдар
Тіркелген жағдайлардың болмауы	Барлық мектептер ашық және COVID-19 алдын алу және бақылау шараларын жүзеге асырады.
Кесдейсоқ жағдай	Барлық мектептер ашық және COVID-19 алдын алу және бақылау шараларын жүзеге асырады.
Жағдайлар тобы	Мектептердің көбі ашық және COVID-19 алдын алу және бақылау шараларын жүзеге асырады. Билік жағдайлар топтары санының көбеюі байқалатын аудандарда ХДҚӘШ бойынша неғұрлым кең шараларды жүзеге асыру аясында мектептерді жабу туралы мәселені қарауы мүмкін.
Инфекцияның халық арасында таралуы	Тәуекелдерді бағалау негізінде мектептердің жұмыс істеуіне деген көзқарас және балалардың үзіліссіз білім алуын қамтамасыз ету мақсатындағы басқа да ХДҚӘШ бойынша қоғамдық шаралар. COVID-19 ауырғандар саны өскен, COVID-19 ауырғандарды ауруханаға жатқызу жиілеген және COVID-19 салдарынан өлім-жітім саны өскен аудандарда ХДҚӘШ бойынша кең ауқымды шаралар қабылданып, жүзеге асырылады, соның ішінде: мектептер жабылады, ал жабылмаған мектептер COVID-19 алдын алу және бақылау бойынша жетекші принциптерді қатаң сақтауы тиіс. ⁴

Мектептердің дайындығы және олардың COVID-19 алдын алу және бақылау шараларын жүзеге асыру және қолдау қабілеттері

Кейбір елдер мен халықаралық ұйымдар мектептерде COVID-19 алдын-алу және бақылау бойынша ұлттық нұсқаулықтарды жариялады.^{5,6} Оқушылар мен қызметкерлердің қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін қабылдануға ұсынылатын негізгі шаралар 2-кестеде қысқаша баяндалған. Мектептердің белгіленген ұсынылған шараларды жүзеге асыру қабілеті инфекцияның таралуының барлық сценарийлерінде мектептердің жұмыс істеуіне қатысты шешімдерде ескерілуі тиіс.

3

2 кесте: Білім беру мекемелерінде SARS-COV-2 берілуі мен таралуының алдын алу бойынша кешенді, көп деңгейлі шаралар.^{1,5,7,8}

Халық арасында	<p>Мектептер қайта ашылатын қауымдастықтардағы халық арасында ұсынылған кеңейтілген шаралар:³</p> <ul style="list-style-type: none"> • Күдікті жағдайларды ерте анықтау, күдікті жағдайларды тексеру; байланыста болған адамдарды анықтау және бақылау; байланыста болған адамдарды карантинге жатқызу • Адамдардың жаппай жиналуының алдын алуға және қозғалуын шектеуге бағытталған жергілікті шараларды жүзеге асыру және хабардар ету үшін жағдайлар тобын зерттеу • Кем дегенде 1 метр арақашықтықты сақтау, қолды жуу және жеке гигиенаның басқа ережелерін сақтау, сондай-ақ арақашықтықты сақтау мүмкін болмаған кезде жасына сәйкес маска тағу.⁹ • Қауіпті азайту жөніндегі қоғамдық бастамалар (мысалы, қате және жаңылыстыратын ақпаратты, қауесеттер мен стигматизацияны жою) және халықтың осал топтарын қорғау, қоғамдық көліктерде қауіпсіздікті қамтамасыз ету, соның ішінде "жаяу жүргіншілер автобустары" мен қауіпсіз велосипед маршруттарын ұйымдастыру. ХДҚӘШ бойынша басқа да қажетті шаралар
Мектептер деңгейі	<ul style="list-style-type: none"> • Әкімшілік саясат: мектептерге бару ережелері мен кіру ережелерін белгілеу; когортация (оқушылар мен мұғалімдердің араласпайтын шағын топтарда болуы; көпіршік, капсула, шеңбер, қауіпсіз бөлім деп те аталады); сабақты кезең-кезеңмен бастау, үзіліс, жуынатын бөлме, тамақтану уақыты және сабақтың аяқталу уақыты; балама физикалық қатысу (мысалы, жылжымалы күндер, жылжымалы ауысымдар)

	<ul style="list-style-type: none"> • Инфрақұрылым: Кеңістікті дұрыс пайдалануға көмектесу үшін физикалық кеңістікті немесе оны пайдалануды қайта құру, кіру/шығуды анықтау және бағытты белгілеу, қол жууға арналған құралдар, ғимараттың экологиялық дизайнының кеңестері, кеңістікті дұрыс пайдалануға көмектесу үшін ("қадамдық қозғалыс") • Тазалықты сақтау: сырт қабаттық беттер мен көпшілік қолданатын заттарды жиі өңдеу • Мүмкіндігінше терезелер мен есіктерді ашқан кезде таза сыртқы ауа ағынын арттыру басымдылығымен жеткілікті және тиісті желдетуді қамтамасыз ету, қажет болған жағдайда ашық ауада жұмыс істеуді ынталандыру • Физикалық қашықтықты қамтамасыз ету мүмкін емес жерде, жас ерекшелігіне сәйкес маскаларды қолдану; бұл маскалардың болуын қамтамасыз етуді қамтиды • Ата-аналар мен мұғалімдердің симптомдарды тексеруі, талдамалар тапсыру және ұлттық емшараларға сәйкес ауыруы мүмкін тұлғаларды оқшаулау; ауру кезінде үйде болу саясаты • Мектеп көлігінің жұмысын қайта ұйымдастыру және келу/кету уақыты • Ата-аналармен, оқушылармен және мұғалімдермен ашық ақпарат алмасу және кері байланыс механизмдері • Мектепте көрсетілетін психикалық денсаулықты қолдау және психосолеуметтік қолдау, мектептегі тамақтану және тамақтану бағдарламаларын жүзеге асыру, екпе салу және басқа да қызметтер сияқты негізгі қызметтерді үзіліссіз көрсету.
Оқу сыныбы деңгейі	<ul style="list-style-type: none"> • Мүмкін болған жерде физикалық қашықтықты сақтау • Ұсыныстар болған жағдайда маска тағу • Жиі қол жуу • Респираторлық (тыныс алу) әдеп • Өңдеу және дезинфекциялау • Дұрыс желдету • Қажет жағдайда, парталар немесе балалар тобы арасындағы қашықтық.
Жоғары қауіп тобындағы тұлғалар	<ul style="list-style-type: none"> • Ауыр сырқаттануға шалдығу бейімділігі қауіп жоғары оқушылар мен мұғалімдерді – бұрыннан келе жатқан медициналық аурулары бар адамдарды анықтау; осы адамдардың қауіпсіздігін қамтамасыз етудің тиісті стратегияларын әзірлеу • Қауіпті топтағы балалардың (қорғау, психикалық денсаулық және психосолеуметтік қолдау, оңалту, тамақтану және басқа да мәселелер) қажеттіліктерін тұтас қамтамасыз етуге үйлестірілген және кешенді тәсіл қабылдау • Физикалық қашықтықты сақтау және медициналық маскаларды қолдану • Қолды жиі жуу және тыныс алу әдебі

COVID-19 алдын алу және бақылау шаралары

Физикалық қашықтық

Мектептегі физикалық қашықтық

Физикалық қашықтық шаралары жеке тұлғаларға қолданылуы мүмкін (сыныпта және сыныптан тыс жерде), сондай-ақ әкімшілік шаралар арқылы, топтарды бір-бірінен оқшаулауға арналған (когортация, шахмат тәртібімен орналастыру, мүмкін болған жерде қашықтықтан оқыту мен мектепке баруды кезектестіру, және т.б.).

Жеке физикалық қашықтық

Сыныптан тыс жерде

- Оқушылар (барлық жас тобындағы), сондай-ақ мектеп қызметкерлері де мүмкіндігінше 1 метрден кем емес қашықтықты сақтауы қажет.
- **Сынып ішінде** SARS-COV-2 берілуінің жергілікті қарқындылығына негізделген, жас ерекшелігіне сәйкес келетін келесі шараларды қарастыруға болады.
- Аудандар/шағын аудандар, халық арасында инфекцияның таралуы
  - Ашық мектептерге баратын барлық тұлғалар (барлық жас топтарындағы оқушылар және мектеп қызметкерлері) өзара 1 метрден кем емес қашықтықты сақтауы тиіс.
- Ауру жағдайларының тобы байқалатын аудандар/шағын аудандар
  - Оқушылар арасында кемінде 1 метр қашықтықты сақтау үшін қауіп-қатерді бағдарлауға бағытталған тәсілді қолдану қажет. Сынып ішінде кемінде 1 метр физикалық қашықтықты сақтаудың артықшылықтары балалардың өзара әрекеттесуінің әлеуметтік, эмоционалды, дамытушылық және психикалық артықшылықтарымен салыстырылып қатар қойылуы керек.
  - Мұғалім мен көмекші қызметкер бір-бірінен және оқушылардан кемінде 1 метр қашықтықта болуы тиіс. Егер 1 метрден кем емес қашықтықты сақтау мүмкін емес болса немесе оқушылардың оқу процесін қиындатса, мұғалімдер мен көмекші қызметкерлер бетпердені тағуы керек.
- Кездейсоқ жағдайлар байқалатын аудандар/шағын аудандар
  - 12 жасқа дейінгі балалар кейде физикалық қашықтықты сақтамаса болады.
  - Мүмкіндік бар жерде, 12 жастағы және одан үлкен балалар бір-бірінен 1 метр қашықтықты ұстануы тиіс.
  - Мұғалім мен көмекші қызметкер бір-бірінен және оқушылардан кемінде 1 метр қашықтықта болуы тиіс. Егер 1 метрден кем емес қашықтықты сақтау орынсыз болса немесе оқушылардың оқу процесін қиындатса, мұғалімдер мен көмекші қызметкерлер бетперде тағуы керек.
- Жағдайлар тіркелмеген аудандар/шағын аудандар
  - 12 жасқа дейінгі балалар кейде физикалық қашықтықты сақтамаса болады.
  - Мүмкіндік бар жерде, 12 жастағы және одан үлкен балалар бір-бірінен 1 метр қашықтықты ұстануы тиіс.

Мұғалім мен көмекші қызметкер бір-бірінен және оқушылардан кемінде 1 метр қашықтықта болуы тиіс. Егер 1 метрден кем емес қашықтықты сақтау мүмкін болмаса немесе оқушылардың оқу процесін қиындатса, мұғалімдер мен көмекші қызметкерлер бетперде тағуы керек.

Топтар арасындағы физикалық қашықтық

- Мектептегі және мектептен тыс іс-шаралар кезінде сыныптар мен жас топтарын араластырмаңыз.
- Кеңістігі немесе ресурстары шектеулі мектеп аудандары басқа сыныптармен байланысын шектеу үшін сабақтың балама түрлерін қарастыруы мүмкін. Мысалы, кезең-кезеңімен оқыту түрінде, әр сыныптың сабақтары әр түрлі уақытта басталып, аяқталады.
- Орта мектептегі сабақ кестесін өзгертуге болады: кейбір оқушылар мен мұғалімдер сабаққа таңертең, басқалары күндіз, келесілері кешке қатысады. Сонымен қатар, мектептер оқушылардың үзіліс уақыты, тамақтану жері мен уақытын кезектестіру арқылы оқушылардың өзара қарым-қатынасын азайтуына алады болады.
- Бір сыныпта бар болғаны бірнеше ғана оқушының болуы (егер кеңістік мүмкіндік берсе) мақсатында мүмкіндігінше мұғалімдердің санын көбейтуді немесе еріктілердің көмегіне жүгінуді қарастырыңыз. Мектеп сабақтары кезінде немесе ата-аналар/қамқоршылар мектепке балаларды алып келу мен алып кету үшін келген кезде адамдардың көп жиналуына жол бермеңіз; қозғалыс бағытын көрсете отырып, кіретін және шығатын жерлерді нақты көрсетіңіз; мектеп үй-жайларына кіретін ата-аналар мен қамқоршылар үшін шектеу жағдайларын қарастырыңыз.
- Үлкен топтардың жиналуына немесе мектептен шыққан кезде және бос уақытында кезекке тұруға жол бермеуге баса назар аударып отырып, оқушылардың хабардар болу деңгейін арттырыңыз.

Мектептерде маска (бетперде) қолдану

ДДСҰ мен ЮНИСЕФ жақында «COVID-19 контекстінде халық арасында кішкентай балаларға маска қолдану туралы ұсыныстарды» шығарды.⁹ Бұл нұсқаулықты мектеп жағдайында іс жүзінде қолдану үшін жас санаттары жергілікті білім беру құрылымына сәйкес келтірілуі керек.

Халық арасында SARS-CoV-2 қарқынды таралуы бақыланған елдерде, физикалық қашықтықты сақтау мүмкін емес елдерге ДДСҰ және ЮНИСЕФ директивалық органдарға ұлттық саясатты әзірлеу кезінде мектептерде (сыныптарда, дәліздерде немесе қоғамдық орындарда) бетперде тағудың келесі критерийлерін қолдануды ұсынады:

- 5 жасқа дейінгі балалар бетперде тақпайды.
- 6 жастан бастап 11 жас аралығындағы балаларға бетпердені қолдану туралы шешім қабылдаған кезде қауіпті ескеретін тәсілді қолдану керек. Бұл тәсіл мыналарды ескеруі керек:
  - бала орналасқан ауданда инфекцияның берілу қарқындылығы және осы жас тобындағы инфекцияның және инфекцияның берілу қаупі туралы жаңартылған деректер/қол жетімді деректерді;
  - қоғам мен халықтың, әсіресе балалармен және олардың арасындағы әлеуметтік өзара әрекеттестікке әсер ететін нанымдар, әдет-ғұрыптар, мінез-құлық немесе әлеуметтік нормалар сияқты әлеуметтік-мәдени ортаны;
  - баланың бетпердені дұрыс тағу қабілеті және ересектер тарапынан тиісті қадағалаудың болуы
  - бетперде тағудың оқу және психоәлеуметтік дамуы процесіне тигізетін ықтимал әсері
  - белгілі бір жағдайларға бейімделу, мысалы, спортпен шұғылдану немесе мүмкіндігі шектеулі балалар немесе ілеспелі аурулар бойынша қосымша нақты ұсыныстар.
- 12 жастан асқан балалар мен жасөспірімдер ересектерге арналған маскаларды қолдану бойынша ұлттық нұсқауларды орындауы керек.
- Мұғалімдер мен көмекші қызметкерлер, егер олар адамдар арасында кемінде 1 метр қашықтықты сақтауға кепілдік бере алмаса немесе осы аймақта инфекцияның қарқынды таралуы байқалса, бетперде тағуы керек.
- Бетперде тағу оқу процесіне кедергі келтірмеуі үшін барлық күш-жігер жұмсалуды керек.
- Бетперде таққаны немесе ресурстардың жетіспеуі немесе қол жетімсіздігі салдарынан тақпағаны үшін, балалардың білім алуына тыйым салынбауы керек.
- Мектептерде балалар мен жасөспірімдердің бетперде тағуын COVID-19 таралуын шектейтін кешенді стратегияның бір бөлігі ретінде қарастырған жөн. Сынып оқушыларының мектептер мен ойын алаңдарында лас маскаларды қолдану қаупін азайту үшін қалдықтарды басқару жүйесін, соның ішінде пайдаланылған маскаларды жою процесін құруы керек.

Желдету

Қоғамдық ғимараттарда, оның ішінде сыныптарда тиісті желдетуді қамтамасыз ету стратегиялары *Тұрғын үй секторындағы COVID-19 бақылау бойынша жедел ұсыныстарда* және ДДСҰ-ның COVID-19 контекстіндегі желдету және ауаны кондиционерлеу бойынша соңғы сұрақтар мен жауаптарда толық сипатталған.^{10,11} Бұл ақпаратты қысқаша қорытындылау үшін төменде аталған маңызды сәттер ұсынылады:

- Табиғи желдетуді пайдалану мүмкіндігін қарастыру (яғни, егер мүмкін болса және қауіпсіз болса, терезелерді ашу), қоршаған орта жағдайлары мен ғимарат талаптары мүмкіндік берген кезде бөлмедегі ауаны сыртқы ауамен мүмкіндігінше араластыру.
- Жеткілікті желдетуді қамтамасыз ету және мүмкін болса, бос емес үй-жайларға ауаның жалпы жеткізілуін арттыру.
- Егер жылыту, желдету және ауа кондиционерлеу жүйелері (ЖЖАК) қолданылса, оларды үнемі тексеріп, күтіп ұстау керек. Желдету жүйелерін орнатудың және техникалық қызмет көрсетудің қатаң стандарттары олардың тиімді және қауіпсіз жұмыс істеуін қамтамасыз ету үшін қажет. Бұл

COVID-19 контекстіне байланысты мектепте қоғамдық денсаулық сақтау шараларын енгізуге қатысты ұсыныстарға қосымша

сүзгілердің (филтрация) күйін бақылауға да қатысты болады. Егер бұл мүмкін болса, есептелген ауа ағынын едәуір төмендетпей, орталық ауаны сүзуді мүмкін болатын ең жоғары деңгейге дейін арттыру қажет.

- Механикалық жүйелерге келетін болсақ, жалпы ауа ағынының және сыртқы ауаның пайыздық мөлшерін арттыру, мысалы, ЖЖАК-тың жұмыс кезінде экономайзер режимдерін пайдалану (мүмкін 100% дейін). Алдымен температура мен ылғалдылықты бақылау үшін, содан соң сыртқы және ішкі ауаның сапасына қойылатын талаптарды қанағаттандыру үшін ЖЖАК жүйесінің мүмкіндіктерімен үйлесімділікті тексеру керек.
- Температураға немесе адамдар санына байланысты ауа ағынын азайтатын адаптивті желдету жүйесінің (DCV) элементтерін өшіру.
- Өндірушінің ұсыныстарына сәйкес ғимаратта адамдар болғанға дейін және одан кейін 2 сағатты құрайтын сыртқы ауаның максималды ағымында жылыту, желдету және ауаны кондиционерлеу жүйесін пайдалану мүмкіндігін қарастыру.

Мектептегі гигиена және күнделікті тәжірибе

Инфекция көзімен байланысты шектеу үшін гигиена және бетті өңдеу келесі шараларды қамтиды:

- Мектептегі барлық адамдарға қолдың гигиенасы, тыныс алу этикеті, маскаларды пайдалану, егер ұсынылған болса, COVID-19 белгілері және осы белгілер болған кезде не істеу керектігі, пандемия дамыған сайын үнемі жаңаруды қалай ұсыну, хабарламалар мен байланыс құралдары арқылы қауіпсіздікпен мен жаңылыстыратын ақпаратқа қалай қарсы тұруды қоса есептегенде, COVID-19 алдын-алу туралы хабарлау;
- Өзіңіз үшін, әсіресе жас балалар үшін, мектепке келген кезде және мектеп қызметінің белгілі бір маңызды сәттерінде, оның ішінде тамақтану мен түскі ас алдында, сондай-ақ мектептен шығар алдында қолды жиі жуу гигиенасын жоспарлау, мектепке кіреберістерде және бүкіл мектеп аумағында, сондай-ақ мүмкіндігінше сыныптарда сабынның, таза су немесе спирт бар өнімдердің жеткілікті мөлшерде болуын қамтамасыз етіңіз; едендегі көрсеткіштер арқылы оқушылардың гигиена сақтауы/қол жууды күту кезінде физикалық қашықтықты қамтамасыз ету.
- Дәретханаларды сабынмен/жуғыш заттармен және дезинфекциялық құралдармен жууды қоса есептегенде, мектептің күнделікті тазалауын жүйелі түрде жоспарлау; есіктің тұтқалары, парталар, ойыншықтар, керек-жарақтар, жарық қосқыштары, есік қораптары, ойын жабдықтары, балалар қолданатын оқулықтар мен жалпы кітап мұқабалары секілді балалар қолдары жиі тиетін беттерді жуыңыз және зарарсыздандырыңыз; күнделікті гигиенаның барлық міндеттерін орындауды және жеке қорғаныс құралдары (ЖҚҚ) секілді тазалау және қорғаныс құралдарының болуын қамтамасыз ету үшін мектептердегі техникалық қызметкерлерге арналған бақылау парақтарын жасау.
- Дене шынықтыру, спорт, музыка немесе басқа да физикалық жаттығуларда, сондай-ақ ойын алаңдарында, ылғалдылығы жоғары жерлерде (душ/бассейн) және киім ауыстыратын бөлмелерде, зертханаларда/компьютерлік сыныптарда, кітапханаларда, жуынатын бөлмелерде және асханаларда/кафетерийлерде әсер ету немесе тікелей физикалық байланыс қаупін шектеу үшін не істеуі болатындығын бағалау.
- Асхананы, спорт залды және спорттық үй-жайларды, сондай-ақ шешінетін бөлмелерді тазалау жиілігін арттыру. Кірулер мен шығуларда гигиеналық станциялардың болуын көздеу, спортшылардың үй-жайлар арқылы (бір жаққа қарай) қозғалыс бағытын шектеу және киім шешетін бөлмеде бір мезгілде болуға рұқсат етілген адамдардың санын шектеу; жекелеген мектеп объектілеріне кіруге рұқсат етілген адамдардың саны туралы нақты ақпаратты көрсету.
- Тыныс алу гигиенасы мен қол гигиенасы шараларын, сондай-ақ мектеп автобустары секілді көліктерде физикалық алыстау шараларын енгізу. Мүмкін болса, автобус терезелері ашық болуы керек және оқушыларға, соның ішінде қоғамдық көлікті пайдаланатын оқушыларға мектепке бару және мектептен шығу кезіндегі қауіпсіз сапарлар туралы ақпарат беру.

Скрининг және ауру оқушыларды, мұғалімдер мен мектептің басқа да қызметкерлеріне күтімді жасау

- COVID-19 инфекциясы болуы мүмкін студенттерге, мұғалімдерге немесе мектеп қызметкерлеріне

COVID-19 контекстіне байланысты мектепте қоғамдық денсаулық сақтау шараларын енгізуге қатысты ұсыныстарға қосымша

"өзіңді қолайсыз сезінген жағдайда үйде болу" саясатын жүргізу және денсаулық жағдайын бағалау, тест тапсыру және науқастарға күтім жасауды ұйымдастыру үшін жергілікті медициналық ұйымдармен байланысыңыз, мүмкін болса, үйде күтім жасау және үй мен мектеп арасындағы байланысты қамтамасыз ету үшін жергілікті ұйымдармен байланысыңыз.

- Жергілікті COVID-19 эпидемиологиясын ескере отырып, балалардың мектепке бара алатындығын шешу үшін ата-аналарға/оқушыларға /қызметкерлерге хаттама жасаңыз. Хаттама мыналарды қамтуы тиіс:
  - оқушылардың/қызметкерлердің денсаулығын қорғауға мүмкіндік беретін негізгі медициналық жағдайлар мен сезімталдықты;
  - соңғы ауруды немесе COVID-19 вирусының басқаларға жұғуын болдырмау үшін оның белгілерін;
  - қажеттігі бойынша қолдауды бейімдеуге мүмкіндік беретін үй жағдайындағы ерекше жағдайларды;
- Қоғамда COVID-19 жұқтырған жағдайда мектепте болмауды негіздеу үшін дәрігер анықтамасын талап етуден бас тартыңыз.
- Дене температурасын күнделікті өлшеп немесе ауруды анықтау үшін барлық қызметкерлер, оқушылар мен келушілер үшін ғимаратқа кірген кезде алдыңғы 24 сағат ішінде температураның жоғарылау тарихы туралы сауалнама жүргізіңіз.
- COVID-19 науқасымен байланыста болған оқушылардың 14 күн үйде болатынына көз жеткізіңіз. Мектеп қызметкерлері оқушылар мен қызметкерлер арасында COVID-19 диагнозы оң болған кезде қоғамдық денсаулық сақтау органдарына хабарлауы керек.

Мектепте ауру табылған жағдайда жауапты шараларды қабылдау үшін бұндай науқастарды тез арада оқшаулап, олармен байланыста болғандарды бақылау керек және байланысатын адамдарды құпиялылық қағидаттарын сақтай отырып карантинге қою керек.¹² Бұған келесілер аталғандарды қосу керек:

- Мектептердің тиісті аумақтарын арнайы өңдеу; науқаспен байланыста болған адамдарды бақылау және сыныпты немесе мектепті жабу туралы мәселені қарастырмас бұрын тәуекелдерді бағалау. Ұлттық саясатқа байланысты егер науқаспен байланыста болған адам белгілі бір топтармен байланыста болған болса, бүкіл мектепті емес, тек сол сыныпты немесе топты оқшаулау туралы ойлау керек.

Ата-аналармен, оқушылармен, мұғалімдермен және мектеп қызметкерлерімен ақпарат алмасу

Қажетті шараларды әзірлеу және жүзеге асыру үшін мектеп пен қоғамдастық (оның ішінде қоғамдық және діни жетекшілер, мұғалімдер кәсіподағы, қоғамдық ұйымдар, әйелдер ұйымдары мен жастар қауымдастықтарын қоса алғанда) арасындағы жан-жақты және уақытылы ақпаратпен алмасудың болғаны маңызды. Бұл ретте икемділікті сақтау және қажеттілігіне қарай тәсілдерді өзгерту, сондай-ақ оқу процесін және озық тәжірибемен алмасуды қамтамасыз ету қажет.

- Ата-аналарды, оқушылар мен мұғалімдерді жеңілдететін шаралар қабылдағаннан кейін мектептерге бару қауіпсіз екенін сендіретін COVID-19 және мектеп шаралары туралы жиі байланыс пен хабар алмасуды қамтамасыз етіңіз. Сонымен қатар, қарым-қатынас мектеп қызметкерлері, мұғалімдер, ата-аналар/қамқоршылар және оқушылар арасындағы қауесеттер мен жалған ақпаратты, сондай-ақ стигманы жоюға және жоққа шығаруға бағытталуы қажет.
- Оқушыларға, мектеп қызметкерлеріне және мұғалімдерге мектеп қабылдаған шаралар мен олардың рөлдері туралы хабарлап отырыңыз.
- Ата-аналарды мектеп қабылдаған шаралар туралы хабардар етіп отырыңыз және отбасында пайда болатын кез-келген COVID-19 жағдайлары туралы есеп беру үшін серіктестікті сұраңыз. Егер отбасының біреуінде COVID-19 бар екендігіне күдік болса, отбасындағы барлық балалар үйде болуы керек және бұл туралы мектепке хабарлауы керек.

Оқушыларға мектеп шараларының себебін түсіндіріп, оның ішінде ғылыми ұсыныстар туралы талқылап, олардың мектептен ала алатын көмегіне (мысалы, психоәлеуметтік қолдауға) назар аударыңыз.

Жабық мектептің жұмысын қайта бастау бойынша қосымша шаралар

- Инфекциялар профилактикасы мен бақылауды қамтамасыз ете отырып, мектептер мен мектеп жанында медициналық қызметтерді көрсету, салауатты өмір салтын насихаттау, мектептегі тамақтану, күтім және қолдау қызметтері секілді қызметтердің мүмкіндігінше сақталуын қамтамасыз етіңіз:
  - Мектептердің жабылуы кезінде медициналық ақпарат пен білімге сараланған қол жетімділіктің әсерін бағалаңыз. Мектептер ашылғаннан кейін әсіресе ерекше осалдығы бар оқушылар үшін жіберіп алған материалды қайталаудың жеке стратегияларын жасаңыз.
  - Вакцинация секілді денсаулық сақтау бойынша қолданыстағы мектеп саясатын жалғастырыңыз. Мектептегі вакцинация бағдарламаларына келетін болсақ, қажет болған жағдайда тур вакцинациясы жоспарының болуын қамтамасыз етіңіз.
  - Мектептегі негізгі медициналық қызметтерді (әйелдер денсаулығы мен ілеспе тауарларды қоса алғанда) қалпына келтіру, жалғастыру және мектепте тамақтандыру жүйесін көздеңіз.
  - Мектептердің ашылуына қарай сыныптарда әлеуметтік-эмоционалдық оқудың болуын белсендендіріңіз. Қолдау тетіктерін құру үшін мектептен кеткендерді бақылаңыз. Психикалық денсаулық және психоәлеуметтік қолдау саласындағы қызметтерге қол жеткізу тұрғысынан жастарға және олардың отбасыларына мүмкіндіктерді кеңейтіңіз.
  - Жүріп-тұруға шектеу қою кезінде балаларға немесе жасөспірімдерге қатысты зорлық-зомбылықтың немесе сексуалдық сипаттағы зорлық-зомбылықтың болу мүмкіндігіне назар аударыңыз және мүмкіндігінше олардың тиісті қолдау мен көмек алуын ұйымдастырыңыз.
- Мектеп-интернаттар мен басқа да мамандандырылған мекемелер COVID-19 туралы барлық ережелерді тұрғын үй-жайларда, дәріс залдарында, зертханаларда және басқа оқу орындарында таратуы керек.
- Ғимарат ашылғаннан кейін легионеллез қаупін азайту үшін сумен жабықтау жүйелерін жуып, хлормен өңдеу керек.

Қашықтықтан оқу

Балалар сабаққа жеке қатыса алмайтын жағдайларда оқушылар да оқу материалдары мен технологияларына (интернет, мәтіндік хабарлар, радио немесе теледидар) тұрақты болуына қолжетімділікті көздеу қажет. Толығырақ ақпаратты "Мектептерді қайта ашу тұжырымдамасы" бөлімінен қараңыз.⁵

Мектептердің жұмыс істеу мониторингісі

Мектептерде қорғау шараларын пайдалану кезінде мектептермен және қоғамдастықтармен тығыз ынтымақтастықта мониторинг жүргізу маңызды болады, сондай-ақ, мектептердің жұмысын қайта бастау салдарын мұқият мониторингілеу үшін эпидемиологиялық қадағалау бағдарламаларын құру қажет. Бақылау мәліметтері бойынша тәуекелдерді азайтудың ең қолайлы шаралары билікке және мүдделі тараптарға ата-аналарға, оқушылар мен мұғалімдерге мектептерге бару қауіпсіз екендігіне сендіруге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, мұндай қызметте икемділікті сақтау және қажет болған жағдайда тәсілдерді өзгерту, сонымен қатар оқу процесін және озық тәжірибемен алмасуды қамтамасыз ету маңызды болады. Келесі салдарлар мен тенденцияларды бақылау қажет:

- Симптомдарды тіркеу, бақылау, жедел талдау және күдікті жағдайларды бақылау тиімділігі
- Саясат пен шаралардың білім беру мақсаттары мен оқыту нәтижелеріне әсері
- Саясат пен шаралардың балалардың, аға-інілердің, қызметкерлердің, ата-аналардың және басқа да отбасы мүшелерінің денсаулығы мен әл-ауқатына әсері
- Шектеулерді алып тастағаннан кейін оқушыларды мектептен шығару үрдісі
- Балалар мен мектеп қызметкерлері арасындағы жағдайлардың саны, сондай-ақ жергілікті әкімшілік аймақтағы және елдегі мектептерде аурудың өршу жиілігі
- Қашықтықтан оқытудың оқу нәтижелеріне әсерді бағалау және қалыптастырушы бағалау.

Мектептердің дайындығын бағалау хаттамасы

Осы бөлімді толық зерттеу үшін ⁵ ХПК-нің ⁶ мектептерде COVID-19 алдын-алу және бақылау бойынша аралық нұсқаулығын және мектепті қайта ашу тұжырымдамасын қараңыз.

Балалар мен мектептердегі COVID-19 зерттеу

Жекелеген елдердің және бірнеше зерттеулердің деректері 18 жасқа дейінгі балалардың тіркелген жағдайлардың шамамен 8,5%-ын құрайтындығын көрсетті, бұл ретте басқа жас топтарымен салыстырғанда өлу жағдайы салыстырмалы түрде үлкен емес. ¹³⁻¹⁷ Балалардағы инфекция, әдетте, аурудың жеңіл өтуін білдіреді, ал COVID-19 ауыр жағдайлары сирек кездеседі. Алайда, ауыр жағдайлар туралы хабарланды. ^{18,19} Бұл жағдайда ересектердікіндей секілді бұрын болған аурулар ауыр аурулар факторы және балаларды АИТ-ке жатқызу ретінде ұсынылды. ^{20,21}

SARS-CoV-2 таратудағы балалардың рөлі толығымен түсініксіз болып қалады. Жас балалар ересектерге қарағанда инфекцияға аз сезімтал болады, ал сезімталдық әдетте жасқа қарай артады. ^{22,23} 10 жасқа дейінгі балаларға вирус ересектер мен жасөспірімдерге қарағанда аз жұғады және жасөспірімдер эпидемиологиясы жастар эпидемиологиясына ұқсас болады. Байланыстағы адамдарды бақылау және жағдай топтарын зерттеу нәтижесінде алынған қазіргі заманғы мәліметтер балалардың ересектерге қарағанда инфекцияның негізгі тасымалдаушысы болып табылатындығын көрсетеді. ^{24,22,25,26,23} Мысалы, Корея Республикасында жүргізілген және олардың отбасы мүшелерімен де, бейтаныс адамдармен де байланыста болған адамдарға қатысты жақында жүргізілген зерттеу көрсеткендей, 10 жасқа дейінгі жұқтырған балалардың жұқпасы ересектерге қарағанда аз болады. ²⁷ Балалар мен оқу орындарының қызметкерлері арасында инфекцияның тіркелген таралуы шектеулі, себебі көптеген елдерде мектептер жабылып, балалар тұрғындар арасында инфекцияның қарқынды таралуы кезінде үйде қалады. ²⁸⁻³³ Білім беру мекемелеріндегі өткізілген зерттеу вирустың таралуы әдетте жұқтырған ересектерден басталатынын, қызметкерден қызметкерге жұғу қызметкерден студенттерге жұғуға қарағанда кең тараған формаға ие болғанын көрсетсе, оқушылардан оқушыларға ауысу мүлдем сирек болатынын көрсетті. ^{28,17,35} Жалпы алғанда, деректер мектептерді қайта ашқан немесе оларды ешқашан жаппаған елдердің көпшілігінде инфекцияның таралуы іс жүзінде байқалмағанын көрсетті. ³⁵ Күшейтілген алдын-алу шараларын сақтау және ауру жағдайларын уақыттылы анықтау және науқастар мен олармен байланыста болған адамдарды оқшаулау осы уақытқа дейін көптеген жағдайларда үлкен індеттің дамуын болдырмау тұрғысынан сәтті болды (2-бетте сипатталғандай). Мектеп ашылғаннан кейін 10 күн өткен соң үлкен ауру пайда болған бір елдің шығарылуы, егер сақтық шаралары сақталмаса (маскалар мен физикалық алыстау), толып жатқан орта мектептерде инфекцияның таралу мүмкіндігін көрсетеді. ^{35,36} Алайда, қазіргі уақытта қоғамның бұрынғы өміріне оралуындағы мектептердің нақты себеп-салдарлық рөлі көрсетілмеген.

Мектептерде және жастар жиналатын басқа жерлерде аурудың пайда болу қаупі көбінесе тұрғындар арасында инфекцияның фондық берілуімен және жағдайға байланысты қауіпті катализаторлармен анықталады. ^{28,36,37} АҚШ-тың Джорджия қаласында аурудың өршуі SARS-CoV-2 түнгі өмір сүретін жастар арасында тиімді таралуы мүмкін екенін көрсетті, бұл барлық жас топтарында аурудың жоғары деңгейіне әкеледі (орташа жасы 12 жас). ³⁸ SARS-CoV-2 оңай таралатын жоғары қауіпті жағдайларды түсіну директивалық органдарға алдын-алу шараларының басымдылығын анықтауға және ХДҚӘш-ке жауап беруге көмектеседі. Жапониядан алынған деректерді талдау аздаған жағдайларда (20%) вирус басқаларға таралып, топтар құратындығын көрсетеді. ³⁸ Топтардың жалпы сипаттамаларын талдау негізінде жапон билігі "Үш С"(Three Cs) деп аталатын тұжырымдаманы жасады және бұл жоғары қауіпті орындар мен жағдайларды анықтауға мүмкіндік береді: 1) *Желдету жеткіліксіз жабық бөлмелер*; 2) *Адамдар көп жиналатын бөлмелер*; 3) *Жеке сөйлесу, қатты шапалақтау, ән айту немесе бір-бірінен қысқа қашықтықта жаттығу секілді тығыз байланыстар* (1) *Closed spaces with poor ventilation*; 2) *Crowded spaces with many people*; and 3) *Close contact, such as from intimate conversations, loud cheering, singing, or exercise within a short distance from other persons*). ³⁸ Жапонияда халықты жаппай хабардар ету басталды, оның аясында тұрғындар мен қонақтардан "Үш С"-тан аулақ болуды сұрады, ал кейбір жағдайларда жергілікті юрисдикциялар бұқаралық іс-шаралар өткізетін орындарды жауып тастады. Орта мектепте COVID-19-дың күшті өршуі, ол ашылғаннан 10 күн өткен соң, "Үш С" толып жатқан мектептерде басталуы мүмкін деп ойлауға негіз береді. ³⁹ Көптеген елдер іс-шаралар мен қоғамдық жиналыстарға шектеулерді біртіндеп алып тастайтындығын ескере отырып, мектептердің жұмысына байланысты халық арасында инфекцияның таралуының ұзақ

мерзімді салдары әлі бағаланбайды. Бұл SARS-CoV-2 қоғамда әлі де тарала бастаған кезде алдын-алу шараларын қатаң орындаудың маңыздылығын көрсетеді.

Әдебиет

1. Вайнер, р.м. және т. б. коронавирустың өршуі кезінде мектептерді жабу және оларды басқару практикасы, соның ішінде COVID-19: жылдам жүйелі талдау. *Lancet Child Adolesc Health* 4, 397–404 (2020).
2. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы. (2020). COVID-19 контекстіндегі оқу орындарымен байланысты денсаулық сақтау шараларына қатысты ұсыныстар: Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы COVID-19 контекстінде қоғамдық денсаулық сақтау шаралары мен әлеуметтік шараларды түзету бойынша ұсыныстарға қосымша, 10 мамыр, 2020 ж. (<https://apps.who.int/iris/handle/10665/332052> кіру күні 04 Қыркүйек 2020 ж.)
3. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы. (2020). COVID-19 контекстіндегі Денсаулық сақтау шаралары мен әлеуметтік шараларды түзету бойынша ұсыныстар: Аралық нұсқаулық, 2020 ж, 16 сәуір. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы. (<https://apps.who.int/iris/handle/10665/331773> кіру күні 04 Қыркүйек 2020 ж.)
4. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы. (2020). Қоғамдық денсаулық сақтау шаралары мен әлеуметтік шараларды COVID-19 контекстінде түзетуге арналған қоғамдық денсаулық сақтау критерийлері: Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы COVID-19 контекстінде Қоғамдық денсаулық сақтау шаралары мен әлеуметтік шараларды түзету бойынша ұсыныстарға қосымша, 12 мамыр, 2020 ж. (<https://apps.who.int/iris/handle/10665/332073> кіру күні 04 Қыркүйек 2020 ж.)
5. Біріккен Ұлттар Ұйымының білім, ғылым және мәдениет бойынша Ұйымы (ЮНЕСКО), Біріккен Ұлттар Ұйымының Балалар Қоры (ЮНИСЕФ), Дүниежүзілік азық-түлік бағдарламасы, Дүниежүзілік банк және Біріккен Ұлттар Ұйымының Босқындар ісі жөніндегі жоғарғы комиссары. Мектептерді қайта ашуға арналған шеңбер, маусым 2020 ж., (<https://www.unicef.org/sites/default/files/2020-06/Framework-for-reopening-schools-2020.pdf> кіру күні 04 Қыркүйек 2020 ж.)
6. Біріккен Ұлттар Ұйымының Балалар Қоры (ЮНИСЕФ), Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы және Қызыл Крест және Қызыл Жарты Ай қоғамдарының Халықаралық Федерациясы (ХҚК). Мектептердегі COVID-19 алдын-алу және бақылау бойынша аралық нұсқаулық. 2020 ж. Наурыз (<https://uni.cf/2Zi58VC> кіру күні 04 Қыркүйек 2020 ж.)
7. Path to Zero & Schools: Achieving Pandemic Resilient Teaching and Learning Spaces. Гарвард қоғамдық денсаулық сақтау мектебі <https://globalhealth.harvard.edu/path-to-zero-schools-achieving-pandemic-resilient-teaching-and-learning-spaces/> (2020).
8. Бонелл, К және т.б. жаңадан ашылған мектептерде SARS-CoV-2 берілуін азайту үшін өзгеріске негізделген теория. *Health Place* 64, 102398 (2020).
9. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы және Біріккен Ұлттар Ұйымының Балалар Қоры (ЮНИСЕФ). (2020). Қоғамдағы балаларға арналған маскаларды covid-19 контекстінде пайдалану бойынша ұсыныстар: covid-19 контекстінде маскаларды пайдалану бойынша ұсыныстарға қосымша, 21 тамыз, 2020 ж. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы. (<https://apps.who.int/iris/handle/10665/333919> кіру күні 04 Қыркүйек 2020 ж.)
10. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы. Қоғамдық орындар мен ғимараттарда желдету және ауаны кондиционерлеу және COVID-19: сұрақтар мен жауаптар. <https://www.who.int/news-room/q-a-detail/q-a-ventilation-and-air-conditioning-in-public-spaces-and-buildings-and-covid-19> кіру күні 04 Қыркүйек 2020 ж.)
11. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы. (2020). Тұрғын үй секторындағы COVID-19 бақылау бойынша жедел ұсыныстар: аралық Нұсқаулық, 30 сәуір, 2020 ж. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы. (<https://apps.who.int/iris/handle/10665/331937> кіру күні 04 Қыркүйек 2020 ж.)
12. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы. (2020). COVID-19 пациенттерімен байланыста болған карантин бойынша ұсыныстар: аралық Нұсқаулық, 19 тамыз, 2020 ж. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы. (<https://apps.who.int/iris/handle/10665/333901> кіру күні 04 Қыркүйек 2020 ж.)
13. Гуан, В. және т. б. Қытайдағы 2019 жылғы коронавирус ауруының клиникалық сипаттамасы. *Н. Энгл. Ж. Мед.* 382, 1708–1720 (2020).
14. Воргам, Дж. М. және т. б. ауру мен өлім туралы апта сайынғы есеп, COVID-19-дан қайтыс болған адамдардың сипаттамасы-Америка Құрама Штаттары, 69-том (2019).

15. Бял, С. және т. б. балалардағы 2019 жылғы коронавирус ауруы - АҚШ, 12 ақпан-2 сәуір, 2020 ж. MMWR Morb. Mortal. Wkly. Rep. 69, 422–426 (2020).
16. Ладхани, С. Н. және балалардағы басқа COVID-19: Англиядағы пандемияның алғашқы шыңын талдау. Arch. Dis. Child. archdischild- 2020-320042 (2020) doi:10.1136/archdischild-2020-320042.
17. Аурулардың алдын алу және бақылау бойынша Еуропалық орталық (2020). Балалардағы COVID-19 және covid-19 берілуіндегі мектептің рөлі. Аурулардың алдын алу және бақылау бойынша Еуропалық орталық <https://www.ecdc.europa.eu/en/publications-data/children-and-school-settings-covid-19-transmission> кіру күні 04 Қыркүйек 2020 ж.)
18. Боаст, А. COVID-19 туралы педиатриялық әдебиеттің дәлелдерінің қысқаша мазмұны. Dont Forget Bubbles (2020) doi:10.31440/dftb.24063.
19. Дон, Й. Қытайдағы балалар арасындағы COVID-19 эпидемиологиясы. Педиатрия, том 145 20200702 (2020).
20. Раджапакса, Н. және Диксит, Д. балалардағы адам және жаңа коронавирустық инфекциялар: шолу. Педиатрия және Халықаралық Балалар денсаулығы (2020) doi:10.1080 / 20469047.2020.1781356.
21. Гетцингер, ф. және т. б. еуропадағы балалар мен жасөспірімдердегі COVID-19: Көпұлтты көп орталықты когорттық зерттеу. Lancet Child Adolesc. Health 4, 653–661 (2020).
22. Голдштейн, Э. және Липсич, М. SARS-CoV-2-нің отбасыларда, мектептерде және қоғамда берілуіне жас әсері туралы. medRxiv 2020.07.19.20157362 (2020) doi:10.1101/2020.07.19.20157362.
23. Вайнер, р.м. және т. б. covid-19-ға сезімталдық және оның ересектер мен жасөспірімдер арасында таралуы: жүйелі шолу және мета-анализ. medRxiv 2020.05.20.20108126 (2020) doi:10.1101/2020.05.20.20108126.
24. МАИ-ЮНИСЕФ-тің COVID-19 туралы бірлескен ақпараттық бюллетені. Эпидемиология, спектр және covid-19 балаларға, жасөспірімдерге және жүкті әйелдерге әсері. (<https://ipa-world.org/society-resources/code/images/HjNYEYfuM250.pdf>. кіру күні 04 Қыркүйек 2020 ж.)
25. Фретхайм, а. SARS-CoV-2 (COVID-19) таратудағы балалардың рөлі - тез шолу үшін жадынама.
26. Людвигссон, Й.Ф. балалар COVID-19 пандемиясының негізгі қозғаушы күші болуы екіталай - жүйелі шолу. Acta Paediatrica, International Journal of Paediatrics vol. 109 1525–1530 (2020).
27. Парк, Й. Дж. коронавирус ауруы басталған кезде контактілерді іздеу, Оңтүстік Корея, 2020 Emerg. Infect. Dis. 26, (2020).
28. Макартни, К. және т. б. SARS-CoV-2-ді австралиялық білім беру мекемелеріне беру: когортты зерттеу. Lancet Child Adolesc. Health (2020) doi:10.1016/s2352-4642(20)30251-0.
29. Фонтанет, А. және т. б. Францияның солтүстігіндегі бастауыш мектептердегі SARS-CoV-2 инфекциясы: инфекцияның жоғары таралуы саласындағы ретроспективті когорттық зерттеу. medRxiv 2020.06.25.20140178 (2020) doi:10.1101/2020.06.25.20140178.
30. Фонтанет, А. және Францияның солтүстігіндегі COVID-19 кластері: ретроспективті жабық когортты зерттеу. SSRN Electron. J. 2020.04.18.20071134 (2020) doi:10.1101/2020.04.18.20071134.
31. Штайн-Замир, к. Мектептер ашылғаннан кейін 10 күн өткен соң орта мектепте covid-19-ның үлкен өршуі, Израиль, мамыр, 2020 ж. Eurosurveillance 25, 2001352 (2020).
32. Торрес, Дж. Т. et al. COVID-2 індетіне ұшыраған ірі мектептерде қандағы SARS-CoV-19 антиденелерінің таралуы: кросс-зерттеу. Clin. Infect. Dis. Off. Publ. Infect. Dis. Soc. Am. (2020) doi:10.1093/cid/ciaa955.
33. Хиви, Л., Кэйси, Дж., Келли, к., Келли, Д. және МақДарби, Дж. Ирландиядағы мектепке баратын балалардан covid-19 екінші рет берілуінің дәлелі жоқ, 2020. Eurosurveillance 25, 2000903 (2020).
34. Исмаил, С. А., Салиба, В., Лопез Бернал, Дж. А., Рэмзи, М.э. және Ладхани, С. Н. SARS-CoV-2 инфекциясы және білім беру мекемелерінде берілуі: Англиядағы кластерлер мен індеттерді кросс-талдау. <http://medrxiv.org/lookup/doi/10.1101/2020.08.21.20178574> (2020) doi:10.1101/2020.08.21.20178574
35. Левинсон, М., Севик, м. және Липсич, М. пандемия кезінде бастауыш мектептердің жұмысын қалпына келтіру. Н. Энгл. J. Med. (2020) doi:10.1056/nejmms2024920.
36. Шаблевски, С.М. SARS-CoV-2 және толық күндік лагерьге келушілер арасында инфекция — Грузия, маусым 2020 MMWR Morb. Mortal. Wkly. Rep. 69, (2020).
37. Блэйделл, Л.Л. SARS-CoV-2 берілуінің алдын алу және азайту-төрт күндізгі лагерь, Мэн, маусым-тамыз, 2020 ж. Mmwr Morb. Mortal. Wkly. Rep. 69, (2020).
38. Ошитани, Х. және сарапшылар, Жапонияның Денсаулық сақтау, Еңбек және әлеуметтік қамсыздандыру министрлігі жанындағы COVID-19 кластері бойынша ұлттық жұмыс тобының

COVID-19 контекстіне байланысты мектепте қоғамдық денсаулық сақтау шараларын енгізуге қатысты ұсыныстарға қосымша

мүшелері. Жапониядағы 2019 жылғы коронавирустық ауруға (COVID-19) жауап берудің кластерлік тәсілі - Jpn 2020 жылдың ақпан-сәуір айлары. J. Infect. Dis. (2020) doi:10.7883/yoken.JJID.2020.363.39. Штайн-Замир, к. Мектептер ашылғаннан кейін 10 күн өткен соң орта мектепте covid-19-дың күшті өршуі, Израиль, мамыр, 2020 ж. Eurosurveillance 25, 2001352 (2020).

Ресми мәлімдеме

Осы құжат білім беру мекемелері мен COVID-19 бойынша сарапшылардың техникалық консультативтік тобының (ТКТ) қатысуымен, сондай-ақ ДДСҰ, ЮНЕСКО және ЮНИСЕФ-пен келісім бойынша жасалған.

ДДСҰ, ЮНЕСКО және ЮНИСЕФ осы тақырып бойынша пайда болатын жаңа нақты деректерді, сондай-ақ осы аралық басшылық шығу кезінде әсер етуі мүмкін қандай да бір өзгерістер тұрғысынан жағдайды мұқият бақылауды жалғастыратын болады. Егер қандай да бір факторлар өзгерсе, ДДСҰ, ЮНЕСКО және ЮНИСЕФ қосымша жаңартылған ақпаратты жариялайды. Олай болмаған жағдайда осы аралық басшылық құжаттың қолданылу мерзімі ол жарияланған күннен кейін екі жылдан соң аяқталады.

© Дүниежүзілік Денсаулық сақтау ұйымы, Біріккен Ұлттар Ұйымының білім, ғылым және мәдениет ұйымы және Біріккен Ұлттар Ұйымының Балалар қоры, 2020 ж. кейбір құқықтар қорғалған. Нақты жұмыс [CC BY-NC-SA 3.0 IGO](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/) лицензиясы бойынша қол жетімді.

ДДСҰ анықтама нөмірі: [WHO/2019-nCoV/Adjusting_PH_measures/Schools/2020.2](https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/operational-update-schools)